

Kuntaliiton hallituksen työvaliokunta 7.9.2023

Kuntaliiton tavoitteet budjettiriihessä 2023:

Kunnat valmiita kasvu- ja normitalkoisiin julkisen talouden kestävyuden vahvistamiseksi

Julkisen talouden tila heikkenee kuluvana vuonna selvästi. Talouskasvu ja työllisyyskehitys hiipuvat. Yleinen kustannus- ja korkotaso ovat yhä korkealla suhteessa siihen, mihin olemme viime aikoina tottuneet. Myös kuntatalouden tilanne vaikeutuu.

Petteri Orpon hallitusohjelman toimenpiteet talouskasvun edellytysten vahvistamiseksi, investointien vauhdittamiseksi sekä työllisyyden lisäämiseksi ovat ensiarvoisen tärkeitä myös kuntatalouden kestävyuden kannalta.

Kuntatalouden tulojen ja menojen epätasapaino on vähäinen suhteessa valtion, mutta se uhkaa kasvaa kehyskaudella muun muassa vaimean tulokehityksen, moninaistuvien palvelutarpeiden sekä päästövähennystavoitteiden velvoitteiden myötä. Kuntien talous myös eriytyy entisestään. Eriytymistä kiihdyttävät hyvinvointialueuudistuksen talousvaikutukset, väestökehitys ja taloudellisen kasvun erilainen jakautuminen maan sisällä muun muassa itärajan sulkeutumisen seurauksena.

Hallituksen linjauksista osa kuitenkin edistää kuntatalouden vakautta. Kunnille korvataan jatkossakin laajenevien tehtävien kustannukset sekä valtion päättämien veroperustemuutosten talousvaikutukset.

Kuntien osuus hallitusohjelman suorista sopeutustoimista näyttäisi jäävän pieneksi. Muista julkisen sektorin alasektoreista poiketen sopeutusohjelma kuitenkin leikkaa kuntien tuloja ilman, että hallitus on linjannut vastaavan suuruisista säästöistä kuntien tehtäviin ja velvoitteisiin.

Kuntien valtionosuuksien indeksikorotuksia jarrutetaan maltillisesti, minkä lisäksi hallitus leikkaa monia kuntakenttään kohdistuvia tukia. Leikkauksia kohdistuu muun muassa uusien väylähankkeiden rahoitukseen, työllisyysmäärärahoihin, kotoutumiskorvauksiin, joukkoliikenteeseen, opetus- ja

kulttuuriministeriön valtionavustuksiin sekä MAL-avustuksiin. Leikkaukset merkitsevät palvelutason laskua sekä kuntien maksuosuuksien kasvua.

Hallituksen sopeutuspäätösten todellisiin taloudellisiin vaikutuksiin liittyy myös runsaasti epävarmuutta. Leikkausten välilliset vaikutukset voivat lisätä kuntien kustannuksia oletettua voimakkaammin, jos esimerkiksi etuuksien saajat eivät työllisty työmarkkinoille ja joutuvat tukeutumaan toimeentulotukeen.

Kuntatalouden kestävydestä huolehtiminen on perusedellytys sille, että kunnat kykenevät kehittämään palveluitaan sekä tukemaan kasvua ja ilmastomuutokseen sopeutumista. Haasteelliset näkymät edellyttävät myös kunnilta priorisointeja, puskureiden kasvattamista ja talouden pitkäjänteistä suunnittelua. Hyvinvointialueuudistuksen jälkeen kuntien talous on liikkumavaraltaan aiempaa pienempi ja haavoittuvampi.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että kuntien rahoitus- ja valtionosuusjärjestelmän uudistamistyö on jo laitettu liikkeelle. Siinä on tärkeää tarkastella laajasti kuntien valtionosuuksia ja –avustuksia eri hallinnonaloilta sekä vero- ja maksutuloja, jotta rahoitusjärjestelmä saadaan aidosti vastaamaan kuntien uudistunutta tehtäväkenttää. Valmistelua on tehtävä tiiviissä vuorovaikutuksessa kuntakentän kanssa.

Kuntaliiton keskeisimmät ehdotukset budjettiriiheen:

- Paras keino osallistaa kuntia julkisen talouden sopeuttamistalkoisiin on kuntien liikkumavaran lisääminen ja normien keventäminen. Kunnat ovat valmiit paikallisiin kasvu- ja normitalkoisiin sekä tiiviiseen yhteisvalmisteluun valtion kanssa hallitusohjelman linjausten toteuttamiseksi.
- Hallitusohjelmaan kirjattu kuntien ja kaupunkien investointikyvyn vahvistaminen on huomioitava kaikissa kuntataloutta koskevissa päätöksissä.
- Hallitusohjelman mukaiset sosiaaliturvaetuuksien leikkaukset heikentävät vuosittain kuntien taloutta noin 80–100 milj. eurolla. Kustannusvaikutukset kasvavat entisestään, jos etuudensaajat eivät työllisty uusiin työpaikkoihin oletetulla tavalla. Työllisyyspalvelut tarvitsevat lisäresurssointia ja päätöksiä työnhakijoiden alueellisen ja ammatillisen liikkuvuuden edistämiseksi. TE-uudistuksen toimeenpanoon on turvattava riittävät resurssit tehtävien siirtyessä kunnille vuoden 2025 alusta.

- Pitkään valmisteltu kiinteistöverouudistus kiinteistöjen verotusarvojen ja käypien arvojen eriytymisen poistamiseksi on toteutettava etupainotteisesti. Maapohjaan esitetty kiinteistöveron alarajan nosto vahvistaa kuntataloutta ja verotuotot tulee jättää kunnille niiden tehtävien ja investointipaineiden rahoittamiseen.
- Kuntien ja hyvinvointialueiden tehtävät tulee käydä läpi niin, että kuntien ei tarvitse rahoittaa hyvinvointialueiden vastuulle kuuluvia tehtäviä. Tähän liittyen toimeentulotuen rahoitusvastuu on siirrettävä kokonaan pois kunnilta.
- Mahdollinen uusi hankerahoitus on suunnattava kuntien yleiskatteelliseen valtionosuuteen niin, että muutokset vahvistavat pitkällä aikavälillä julkista taloutta. On etsittävä ratkaisu, ettei yksittäisen kunnan valtionosuus muodostu negatiiviseksi.
- Hallitusohjelman säästöt ja arvonlisäveron korotus näkyvät myös opetus- ja kulttuuritoimen hallinnonalan palveluissa. Toisaalta perusopetukseen ja varhaiskasvatukseen kohdistetaan lisää määrärahoja. Opetus- ja kulttuuriministeriön lisärahoitus on myönnettävä kunnille yleiskatteellisena valtionosuusrahoituksena hallitusohjelman linjausten mukaisesti.
- Asuntorakentamisen aloituksissa tapahtunut äkkijarrutus pudottaa asuntotuotannon puoleen tänä vuonna. Tämä heikentää kasvua ja työllisyyttä. Budjetissa tulee välttää jyrkkiä leikkauksia, jotka kohdistuvat asuntorakentamista koskeviin toimiin. Hallitusohjelmassa tavoitteeksi asetettu ARA-asuntotuotannon volyymin lasku tulee ajoittaa liukuvasti. ARA-tuotannon tasoa koskevan harkinnan tulee ulottua sekä vuokra- ja ASO-tuotantoon että erityisryhmien hankkeisiin huomioiden myös asumisen ja työvoiman liikkuvuuden tarpeet maan eri osissa.
- Suomen hiilineutraalisuutta ei voida saavuttaa ilman kuntien laajamittaisia ympäristöratkaisuja. On erittäin hankalaa, että samalla kun vihreän siirtymän investoinnit aiheuttavat kunnille uusia kustannuksia, hallitus ehdottaa poistettavaksi lähes kaikki kuntien vihreän siirtymän taloudelliset kannustimet. Energiatehokkuussopimusten edellytykset uhkaavat heikentyä ehdotetun energiatuen laskun ja rajauksen myötä. Tätä kokonaisuutta tulee arvioida vielä uudelleen.
- Hallitus on toteuttamassa 3 miljardin euron investointiohjelman nimettyihin liikennehankkeisiin, joka rahoitetaan valtion omaisuuden myyntituloilla. Toisaalta valtion rahoitus MAL-sopimuksiin on osa

investointiohjelmaa, minkä lisäksi hallituskaudella leikataan kehyksen sisällä rata- ja tiehankkeiden rahoitusta yhteensä 720 miljoonaa euroa. Hallituksen tulee varmistaa kertaluonteisen panostuksen ohella, että liikenneinfran rahoitus on vaikuttavalla tasolla mahdollistaen sen pitkäjänteisen kehittämisen ja perusväylänpidon.

- Hallituksen tulee välttää ratkaisuja, jotka heikentävät joukkoliikenteen ja muiden liikkumispalveluiden kilpailukykyä. Joukkoliikenteen arvonlisäveron nosto ja kaupunkijoukkoliikenteen ilmastoperusteisen valtionavustuksen poisto ovat erittäin valitettavia esityksiä erityisesti, kun joukkoliikenne on vasta toipumassa koronavuosista.
- Sidosyksikkösääntelyn kehittämisen tulee perustua huolelliseen vaikutusarviointiin ja kustannustehokkaimpien toimintamallien mahdollistamiseen.